

Quin és el nostre sistema cultural?

Trobada de joves professionals

del món de la literatura dels Països Catalans

Àmbit 4. Com ens cohesionem

Lloc: Mataró

Data: 13 de desembre de 2025

Relator: Iris Llop Mangas

Un dels objectius del Consell Jove del PEN Català és esdevenir un espai de debat dels joves professionals del sector cultural. El marc que oferia el Congrés de Cultura Catalana es va considerar una bona oportunitat per recuperar les preguntes i inquietuds que havien sorgit en trobades anteriors, com el que es va dur a terme a la Fira Literal amb responsables de revistes literàries i podcasts. Així es va decidir demanar a experts en la construcció de camps culturals, així com en la història intel·lectual que s'interroguessin sobre el funcionament del nostre sistema cultural i que plantegessin algunes de les característiques principals de les problemàtiques que afrontem. Els organitzadors de la trobada van ser Diana Rahmouni, Bernat Reher i Iris Llop, com a membres del consell jove del PEN Català, Mònica Vilar com a suport tècnic del PEN i Esteve Plantada com a responsable del Congrés de Cultura Catalana.

En aquest acte, organitzat en dues ponències inicials i un col·loqui obert posterior, es va convidar Esther Pino, doctora en Teoria de la literatura i Literatura Comparada per la Universitat de Barcelona i docent al grau en Estudis literaris i l'escriptor i professor de l'Escola Bloom Borja Bagunyà a reflexionar sobre la seva visió del camp cultural català. D'una banda, de la mà d'Esther Pino, una perspectiva històrica sobre la constitució del camp, en comparació amb altres camps europeus com el francès, per entendre l'especificitat del context català. De l'altra, Borja Bagunyà es preguntava pel sistema literari des de la perspectiva de l'escriptor i de les tensions i posicions que ofereix aquest camp.

En la primera intervenció, **Esther Pino** partia de la manca de comunicació entre els agents del camp literari, concretament, entre la Universitat, el sistema cultural i l'ensenyament obligatori. Per tal d'entendre com s'ha arribat a aquest punt, Pino va resseguir la complexa relació entre la recerca universitària en l'àmbit literari i les maneres en què s'imparteix la docència de la literatura en l'educació primària i secundària, marcada per les crítiques creuades d'elitisme o solipsisme, la intervenció de les lògiques de mercat en l'elaboració de plans curriculars i en l'avaluació de la recerca, fins a arribar a la construcció del discurs antiintel·lectual.

D'aquesta manca de relació entre recerca i docència en resulta una concepció de la literatura que no té en compte la reflexió que es proposa des de l'Acadèmia: o bé s'ensenyava a través de l'anàlisi formal d'arrel estilística, que permetia una avaluació fàcil a través de competències o bé s'ensenyava només com a complement, entenent la lectura com una eina instrumental d'aprenentatge sobre la vida o font de plaer, però no com a art, com a activitat que ens ofereix experiències que ens desborden, que ens demanen interrogar-nos sobre com es construeix, des de quina posició

s'escriu i quin diàleg estableix amb la literatura anterior, amb el llenguatge i amb els codis de representació de la realitat.

Des de la seva perspectiva com a escriptor, però també des de l'experiència com a professor a la UB i a l'Escola Bloom, **Borja Bagunyà** construir la seva intervenció a partir de dues preguntes: “Què significa escriure en català?” i “Quin és el paper de la literatura catalana?”. La primera qüestió parteix d'observació que el debat en el camp literari català sovint eludeix les qüestions estètiques i poètiques en favor de la discussió sobre el model de llengua i la qualitat d'aquesta o bé la pregunta per si els temes que es tracten tenen una rellevància social. En aquest sentit, ens trobem en un camp literari amb manca d'autonomia, perquè el que estructura el judici sobre el valor de les obres no són els projectes estètics, la idea de literatura implícita en cada obra, sinó el criteri polític, d'economia de mercat o, en última instància, el desig de salvar la llengua.

Lligada a aquesta qüestió, Bagunyà va abordar la segona pregunta —“Quin és el paper de la literatura catalana?”— a través d'un recorregut històric que mostrava com la construcció del cànon literari català al llarg de la segona meitat del segle XX tampoc s'havia fet des d'una lògica autònoma, sinó fruit dels condicionants polítics de la persecució de la llengua, la diglòssia i la coexistència amb el camp literari castellà. Això ha desembocat en una crítica literària que articula els debats en clau nacional o econòmica, però no en termes estètics.

En el col·loqui posterior vam comptar amb la participació de periodistes i crítics culturals (Elisenda Forés del *Diari Ara*, Pol Viñas i Joan Rius de *Núvol*, Iris Parra de la *Revista Valors*), editors de revistes (Laia Badal de *La lectora*, Andreu Blai de la *Revista Caldesa*, Quim Melchor de la *Solstici* i Eva Vilar de *Carn de cap*), professors de literatura i traducció (Marc Miranda, doctor en traducció i sociolingüística, Borja Bagunyà, professor i

director de l'Escola Bloom i Esther Pino, professora de literatura a la UB) i editors (Pol Vouillamoz, traductor i director d'Ediciones del Forclòs, Diana Rahmouni cofundadora i editora de Jande, Bernat Reher editor de taula a La Breu i Iris Llop editora de taula a Eumo).

En el col·loqui, els debats oberts pels experts es van concretar en les experiències de persones participants de diferents vessants del camp literari. Un dels temes en els quals es va aprofundir més va ser en la necessitat d'autonomia vers les lògiques del mercat, a partir de la pregunta plantejada per Pol Vouillamoz “a què ens referim exactament, quan parlem de lògiques de mercat?” afegint que “per entendre el seu funcionament, cal que primer designem pràctiques i efectes concrets d'aquesta lògica, per després poder construir una alternativa”. Iris Parra va apuntar que un dels efectes de la lògica de mercat en un camp com el català és “la manca de pluralitat” perquè sembla que només hi hagi espai per una iniciativa o un tipus de projecte estètic de cada. Hi ha un únic model de negoci que pot sobreviure i els altres queden apartats als marges. Andreu Blai, de la revista Caldesa, també va apuntar que la necessitat de professionalitzar-se i de fer sobreviure un projecte sovint xoca amb la idea de voler mantenir una certa autonomia. Borja Bagunyà va matisar també, en resposta a la qüestió plantejada Vouillamoz que “més que lògica del mercat ens referim a lògica del capital, i aquesta tendeix a ser un valor que dissol la resta de valors. No parlem d'eliminar la cultura del mercat, sinó de crear petits mercats on puguin existir altres lògiques”.

A partir d'aquestes intervencions, un dels consensos va ser que si bé es parteix de la necessitat de fer viables els projectes editorials o els espais per a la crítica, això no ha d'impedir fer compatible aquesta feina amb una finalitat més enllà del profit econòmic. Joan Rius va apuntar l'exemple de les editorials independents com a catalitzadores de noves poètiques i de diversitat d'idees estètiques. També es va incidir en la importància de

distingir una concepció de la literatura com a eina de creació d'imaginari (des d'una idea mimètica) i la literatura entesa com a forma de reflexió estètica, lingüística i de confrontar-nos amb allò que encara no entenem.

Laia Badal també va assenyalar el problema dels espais que permeten una crítica literària mereixedora d'aquest nom, que vagi més enllà de la recomanació ràpida o de la prescripció. La difusió del discurs sobre llibres a través de les xarxes socials, amb textos breus i eslògans rarament pot deixar espai per a una reflexió detallada. També els mitjans tradicionals tenen una restricció de caràcters. Només en les revistes digitals hi trobem una escletxa per a textos més llargs que puguin entrar en profunditat en les obres.

També es va parlar de la manera en què les editorials i els mitjans difonen els llibres, quina mena de llenguatge es fa servir per descriure les obres i les seves qualitats. En Borja comenta que sovint es tracta als autors com a marques: allò que es promou ja no és l'obra sinó el segell de l'autor, la seva personalitat, la confiança que hi dipositem. En aquest sentit, quan es publica una obra sovint es fan moltes més entrevistes amb l'autor o autora, que no pas articles crítics. Es va debatre si aquest podria ser un dels símptomes de la permeació del camp econòmic i polític en el camp cultural: les obres no tenen valor per si mateixes, sinó que estan lligades al valor de la marca que les promou: sigui l'editorial o l'autor. Les obres que tenen més vendes es perceben com a productes fabricats, no com a manifestacions d'una inquietud estètica i el seu valor rau, en tot cas, en el valor de testimoni de l'autor o de documentació sobre un tema determinat, però sense parar atenció a la forma, al model estètic que pugui adoptar. També es va comentar fins a quin punt per a debatre aquestes qüestions seria interessant incorporar al diàleg a sociòlegs i economistes.

Finalment, un altre dels aspectes que es va destacar va ser la necessitat de trobar interlocutors i crear espais de debat. En aquest sentit, la Diana va destacar la importància de l'associacionisme que permet ocupar espais dins del camp cultural de manera col·lectiva i no des de la lluita per la visibilitat de projectes individuals.

L'èxit de la trobada es pot mesurar, d'una banda, per la gran quantitat d'idees exposades i la capacitat de diagnòstic de les principals problemàtiques del nostre sistema cultural: des del pla més teòric, sobre models ideals de camp literari, fins al pla material, abordant qüestions concretes sobre les possibilitats de la creació artística dins del camp cultural (qüestions sovint relacionades amb el finançament com necessitat de subvencions, sistema de premis, mecenatge, etc.). D'altra banda, cal valorar també l'entesa i les propostes complementàries entre persones de diferents sectors de la cultura. Si bé els participants van compartir una visió més aviat pessimista de les possibilitats de combatre les tendències majoritàries del mercat, també es va demostrar que no falten idees i que hi ha relleu per a dur-les endavant.